

فقه و زندگی

۱۵

دیه بر عاقله

از منظر فقیه اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام
حضرت آیت الله العظمی صابری مدظلّه العالی

۱۳۹۴

سرشناسه
 عنوان و نام پدیدآور : دیه بر عاقله از منظر فقیه اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام
 حضرت آیت‌الله العظمی صانعی
 مشخصات نشر : قم: فقه الثقلین، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری : ۸۴ ص.
 شابک : ۳ - ۵۶ - ۵۲۸۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی : قیبا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۷۷ - ۸۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 موضوع : دیات - عاقله
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۴ ۹ د ۲ ص / ۱۹۵ / BP
 رده بندی دیوبند : ۲۹۷/۳۷۵
 شماره کتبسناسی ملی : ۴۰۲۴۹۴۷

انتشارات فقه الثقلین

دیه بر عاقله

از منظر فقیه اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام
 حضرت آیت‌الله العظمی صانعی مدظله العالی

ناشر: انتشارات فقه الثقلین

گردآورنده: مؤسسه فرهنگی فقه‌الثقلین

لیتوگرافی: نویسنده: ج. ب. م. م. م.

نوبت چاپ: اول / پاییز ۱۳۹۴

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه ■ بها: ۶۰۰۰ تومان

شابک: ۳ - ۵۶ - ۵۲۸۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸

نسایمی حقوق برای ناشر محفوظ است

دفتر مدیریت: قم، خیابان شهدا (صفائیه)، کوچه ۲۷ (سپاه)، پلاک ۱۶۲

بنجم (ناصر)، پلاک ۱۶۲

کدپستی: ۳۷۱۳۷ - ۴۷۶۶۴ / صندوق پستی: ۳۷۱۸۵-۹۶۷

تلفن: ۸ - ۳۷۸۳۵۱۰۱ (۰۲۵) / نمابر: ۳۷۸۳۵۱۰۹ (۰۲۵)

دفتر نشر و پخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه اول، واحد ۱۳۴

کدپستی: ۳۷۱۵۶ - ۹۹۹۶۵ / صندوق پستی: ۳۷۱۸۵ - ۵۵۷

تلفن: ۹۰ - ۳۷۸۳۵۰۹۱ (۰۲۵) / نمابر: ۳۷۸۳۵۰۹۱ (۰۲۵)

وب سایت: www.feqh.ir / پست الکترونیکی: info@feqh.ir

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۰	موضوع بحث
۱۱	بررسی مفهومی و اصطلاحات
۱۱	الف) دمه
۱۳	ب) عاقله
۱۵	آرای فقیهان در بحث ضمان عاقله
۱۷	اصل در مسأله
۱۹	دلایل نظریه‌ی مشهور
۲۰	اول: اجماع
۲۰	دوم: روایات
۲۱	نقد دلایل مشهور
۲۱	الف) اجماع
۲۳	اختلاف نخست: معنای «عصبه»
۲۳	اختلاف دوم: محدوده‌ی عاقله
۲۵	اختلاف سوم: مخالفت در ضمان عاقله
۲۷	نتیجه
۲۷	ب) نقد روایات
۴۴	مشکل اول: مخالفت با قرآن

- مشکل دوم: مخالفت با عقل ۴۸
- برخی توجیهات و پاسخ آنها ۵۴
- الف (عاقله نهادهی است حمایتی ۵۴
- نقد توجیه ۵۴
- ب) من له الغنم فعليه الغرم ۵۵
- نقد توجیه ۵۶
- ج) اجرای عدالت ۵۶
- نقد توجیه ۵۷
- ظرفه مختار و دلایل آن ۵۷
- دلایل نظریه مختار ۶۰
- دلیل نخست قرآن ۶۱
- دلیل دوم: روایات ۶۷
- دلیل سوم: عرف ۷۳
- نتیجه گیری ۷۵
- منابع ۷۷

مقدمه

نظام حقوقی اسلام بر قله‌ای بنا گردید که دامنه‌ی آن را انواع نظام‌های قبیله‌ای و کهن احاطه کرده بود؛ نظام‌هایی که پیوندهای مستحکم به آن شکل می‌داد و تعصب‌های جاهلانه و حمایت‌های همه جانبه و گاه کورکورانه از یکدیگر بر آن حکمرانی می‌کرد. در سرزمینی که میان قتل‌عام و عمد تفاوتی قایل نمی‌شدند، خویشان در روز نزدیک قاتل نیز نمی‌توانستند از گزند انتقام‌جویی خویشان مقتول در امان بمانند، بلکه در برخی موارد خانه و کاشانه و حیوانات نیز در آتش تعصبات قبیله‌ای کیفر می‌دیدند.

در چنین شرایطی، نظامی حقوقی بنا گردید

که با تکیه بر وحی، اخلاق و خرد، علاوه بر حفظ برخی روش‌ها و سنت‌های پسندیده پیشین، مقررات جدیدی را پایه‌گذاری نمود. از امتیازات نظام حقوقی نوین این بود که پایه‌گذاران آن، از خیر اندیش‌ترین و عدالت‌خواه‌ترین انسان‌ها هستند که وجهی هم‌تشان حفظ کرامت انسانی است. نه دین، بهانه‌ی امتیاز بیشتر است و نه پیوند نژاد و نژادی دلیل حمایت همه‌جانبه از دیگری. در پیشگاهشان برادران دینی همانند دیگر انسان‌ها این که در خلقت مشابهند، یکسان امتیاز می‌برند. در چنین فرهنگی، بالاترین مصلحت، رعایت حقوق است. «لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ حَقَّ أُخْرٍ»^۱

ساختار این نظام بر «اصل عدالت و انصاف» استوار است. عدالتی که در آن میزان قاصر و مقصر تفاوت وجود دارد.

هر کس به میزان قصور و یا تقصیر مسئول شناخته می‌شود، خون هیچ انسان محترمی هدر نیست. به همین خاطر و در چنین فضایی، رفته رفته قبیله‌گرایی جای خود را به پیوندهای انسانی و مدنیت جدید می‌دهد، هر کس مسئول رفتار خویش

۱. الکافی، ج ۷، ص ۴، ح ۲؛ نباید حق هیچ‌کس از بین برود. وسائل الشیعة، ج ۱۹، ص ۳۱۰ و ۳۱۱، بسبب ثبوت الوصیة بشهادة مسلمین عدلین ... ح ۳ و ۵.

است و سنگینی بار هیچ کس را به دوش دیگری
 نمی‌گذارند و حفظ اجتماع و جلوگیری از فساد و
 تباهی آن، مسئولیتی همگانی است. «كُلُّكُمْ رَاعٍ وَ
 كُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ»^۱

والحمد لله رب العالمين

۱. عوالي اللئالی العزیزية في الأحادیث الدینیة، ج ۱، ص ۳۶۴؛
 «تمام شما حافظ امور و مسئول زیر مجموعه تان هستید».